

Х. П. Кореновська

студ. III курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова

спеціальність «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доц. О. О. Нігреєва

ЮРИДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДИПЛОМАТИЧНОГО ЗАХИСТУ

Питання щодо дипломатичного захисту на даний час є актуальним, оскільки захист прав та інтересів осіб завжди відігравав велику роль у кожному суспільстві і в даний час є одним з найбільш важливих, пріоритетних завдань держави. Воно потребує регламентації як з боку національного права, так і за допомогою міжнародно-правових норм, оскільки при застосуванні дипломатичного захисту на практиці виникають певні труднощі. У сучасному світі постійно зростає кількість переміщення осіб з однієї точки світу в іншу, постійна міграція, туризм, що призводить до перебування великої кількості громадян держави за її межами, тому й виникає гостра необхідність врегулювання питань, пов'язаних з захистом їх прав та інтересів.

Особливу увагу необхідно звернути на дипломатичний захист, так як часто національних засобів правового захисту фізичних і юридичних осіб не достатньо. Найбільш поширеною проблемою є забезпечення цього захисту особам та надання гарантій відновлення права у разі його порушення.

Метою цього дослідження є визначення юридичних проблем дипломатичного захисту, їх аналіз та спроби вирішення.

Визначення дипломатичного захисту надано в прийнятому на 58-й сесії Комісії ООН з міжнародного права в 2006 р. Проекті статей щодо дипломатичного захисту. Згідно зі ст. 1 Проекту дипломатичний захист полягає в заклику державою, за допомогою дипломатичних або інших заходів мирного врегулювання, до відповідальності іншої держави за шкоду, заподіяну міжнародно-протиправним діям цієї держави фізичній або юридичній особі, яка є громадянином або має національність першої держави, з метою імплементації такої відповідальності [1, ст. 1].

На думку деяких вчених, дипломатичний захист передбачає: застосування безпосередніх заходів захисту громадян та юридичних осіб; запит необхідної інформації від держави перебування про її дії стосовно фізичних і юридичних осіб; вимоги щодо відновлення порушеного права осіб, права яких захищаються та відшкодування завданої шкоди; надання юридичної допомоги підзахисним з боку держави [2, с. 259].

Положення щодо дипломатичного захисту закріплені в таких міжнародно-правових актах, як Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р., Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р. Згідно з ст. 3 першої конвенції дипломатичним захистом є захист інтересів акредитуючої держави і її громадян в державі перебування, у межах передбачених міжнародним правом [3, ст. 3]. Окрім цього, національним законодавством також передбачено регулювання вищезазначеного інституту, зокрема в ст. 25 Конституції України визначено, що громадянам країни гарантується захист їх прав за кордоном [4, ст. 25].

Окрім дипломатичного захисту, права та свободи особи гарантуються чималою кількістю міжнародних договорів, що є ефективним механізмом захисту її прав. Однак наявність положень міжнародних договорів, які дають певні гарантії захисту прав особи, не є достатньою, оскільки виникають деякі труднощі, з якими особі доводиться стикатися на практиці, тому дипломатичний захист є беззаперечно необхідним.

Раніше дипломатичний захист був спрямований лише на захист держави, а не індивіда, правам якого було завдано шкоду. Тобто вважалося, що при порушенні прав особи шкода завдається опосередковано державі, яка повинна захищати свого громадянина. Тобто держава здійснює захист громадянина від свого імені так, ніби відстоює власні інтереси [5, с. 180].

З наданого в Проекті статей щодо дипломатичного захисту визначення зрозуміло, що дипломатичний захист держава здійснює по відношенню до громадян і юридичних осіб, зареєстрованих на її території. Відповідно виникає

питання: як бути особам без громадянства і біпатридам, у яких два і більше громадянств різних держав, якою з держав буде здійснюватися дипломатичний захист або як узгодити їхні дії щодо спільного захисту.

Отож, дипломатичний захист може бути надано лише громадянам і юридичним особам держави, а біпатриди та апатриди не можуть розраховувати на таке право. Тобто існують обмеження щодо деяких категорій населення, що порушує принцип рівності всіх перед законом. У той час, коли особа з множинним громадянством може отримати захист з боку кожної з держав, громадянином яких вона є або з боку усіх таких держав, то перед апатридами постає проблема щодо захисту порушеного права, яка на даний момент не є вирішеною [5, с. 182]. Проект статей надає державам право лише у деяких випадках здійснювати дипломатичний захист апатридів та біженців, які проживають в таких державах.

Однією з головних проблем є саме захист осіб без громадянства та юридичних осіб без національності держави, яка має намір здійснити захист. Тому необхідно висвітлити деякі важливі моменти. Проекти статей, прийняті Комісією з міжнародного права передбачають можливість здійснення дипломатичного захисту державою в певних випадках щодо апатридів та біженців, які законно проживають у цій державі. Проте це положення є швидше винятком, ніж правилом, оскільки вважається, що якщо держава спробує здійснити дипломатичний захист щодо фізичної особи, що не має стійкого правового зв'язку з нею у вигляді громадянства, або стосовно юридичної особи – у вигляді національності цієї держави, то інша держава або відповідний суд матимуть всі підстави відмовити в пропорованих вимогах, не розглядаючи їх по суті. Тут виникає певна колізія, бо проектом передбачена можливість здійснення державою захисту по відношенню до таких осіб, а на практиці це положення не застосовується [6, с. 144].

Наступним, не менш важливим аспектом даної проблеми, є те, що дипломатичний захист може бути надано особі лише після того, коли буде виявлено, що нею було використано всі можливі засоби захисту порушеного права, тобто пройдено всі судові інстанції в країні, або особі було відмовлено в судовому або іншому захисті. Тобто однією з найважливіших проблем дипломатичного захисту є те, що він є досить складним у застосуванні через певні вимоги для його отримання, зокрема те, що необхідно пройти не один етап в захисті своїх прав. Винятком може слугувати лише очевидність неефективності застосування національного законодавства у вирішенні проблеми [7, с. 114].

Також проблемою є тривалість здійснення даного засобу захисту прав особи. Зокрема, те, що він є складним і багатоаспектним процесом, що включає в себе розгляд звернень та скарг, пошук шляхів вирішення питань, з якими звертаються особи задля захисту, що зумовлює затягнутість самого процесу захисту на довгий період.

Важливим фактором може виступати те, що надання дипломатичного захисту є правом держави, а не обов'язком, що виступає проблемою для особи, яка претендує на захист. Тобто вирішуючи питання щодо дипломатичного захисту, держава враховує те, наскільки значною є завдана особі шкода, які можливі політичні та економічні наслідки надання такої допомоги та деякі інші аспекти. Тому особа не завжди може розраховувати на стовідсоткову гарантію відновлення порушеного права.

Не менш істотне значення відіграє проблема захисту прав вихідців з іншої держави, які етнічно, культурно пов'язані з країною походження. Ця проблема є важливою і для України, бо чимало наших громадян перебуває за кордоном протягом довгого періоду часу. Правової регламентації це питання поки не отримало, так як запропоноване Комісією міжнародного права вирішення цієї проблеми ще не прийнято, проте все ж передбачається захист таких осіб шляхом віднесення їх до інших категорій населення.

Окрім проблем дипломатичного захисту, пов'язаних з особами, як фізичними, так і юридичними, існує також низка проблем щодо процедури його здійснення. Першою з них виступає коло заходів, які застосовуються в процесі діяльності держави, спрямованої на відновлення порушених прав осіб. Зазвичай в міжнародному праві застосовуються такі дипломатичні заходи: переговори, дії дипломатичних та консульських установ, звернення в судові органи тощо.

Після висунення вимоги державі перебування, вона повинна припинити неправомірні дії, що завдають шкоди підзахисній особі, а також повернутися до становища, яке існувало до вчинення правопорушення. У разі ігнорування висунених вимог, держава, що здійснює захист, має право застосувати заходи впливу на державу-правопорушницю. Такими заходами впливу можуть бути: зниження рівня дипломатичного представництва, скорочення економічних, транспортних, культурних зв'язків, а також контрзаходи.

Отже, найбільш проблемним виступає захист окремих категорій осіб, зокрема апатридів і біженців. Окрім цього, складнощі виникають під час застосування даного засобу захисту прав, оскільки він залежить в основному від позиції держави щодо ситуації, що виникла з її громадянином. Безумовно, держава завжди повинна захищати своїх громадян, але існують випадки, коли

це може спричинити негативні наслідки для самої держави. Тому вона не завжди користується правом щодо вчинення захисту особи.

Підсумовуючи все вищенаведене, варто сказати, що дипломатичний захист відіграє велику роль в міжнародному праві, оскільки є ефективним механізмом захисту прав. Однак попри всі позитивні аспекти в інституту дипломатичного захисту є чимало мінусів. Перш за все, недостатнє закріплення як в міжнародних договорах, так і в нормах національного законодавства, тому вирішенням досліджуваної проблеми може бути більш чітка і детальна регламентація питання щодо застосування даного засобу захисту порушеного права, зокрема стосовно апатридів і біженців, які часто позбавлені можливості такого захисту.

Список використаної літератури

1. Текст Проекту статей про дипломатичний захист, прийнятий на 58-й сесії Комісії ООН з міжнародного права в 2006 р. URL: <http://legal.un.org/ilc/reports/2006/russian/chp4.pdf> (дата звернення: 27.03.2020).
2. Крилов М. А. Щодо змісту поняття дипломатичного захисту. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 259–261.
3. Віденська конвенція про дипломатичні зносини : Міжнародний документ від 18.04.1961. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048 (дата звернення: 27.03.2020).
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 27.03.2020).
5. Сіваш О. М. Дипломатичний захист як форма захисту прав громадян за кордоном. *Актуальні проблеми сучасного міжнародного права* : зб. наук. ст. за матеріалами І Харк. міжнар.-прав. читань, присвячених пам'яті професорів М. В. Яновського і В. С. Семенова. Харків, 2015. С. 177–185.
6. Содіков Ш. Д. Інститут дипломатичного захисту в міжнародному праві. *Держава і право. Юридичні науки*. 2010. № 1. С. 142–145.
7. Сандровський К. К. Право зовнішніх зносин : підр. для студ. Київ : Вища школа, 1986. 328 с.